

องค์ประกอบของทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่น
จังหวัดสมุทรสงคราม

Components of Local Economic Capital of Community Enterprises
to Upgrade the Local Economy Samut Songkhram Province

(วันรับบทความ: 2 พฤษภาคม 2566; วันแก้ไขบทความล่าสุด: 15 มิถุนายน 2566; วันตอบรับการตีพิมพ์บทความ: 20 มิถุนายน 2566)

ชุมพล รอดแจ่ม *

Chumpon Rodjam *

บุญชาญ ผ่านสุวรรณ **

Boonchan Phansuwan **

บทคัดย่อ

บทความวิทยานี้มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาองค์ประกอบของทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสงคราม โดยองค์ประกอบมาจากการศึกษาความรู้ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารและงานวิจัย ทั้งนี้ทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระและมีขีดความสามารถในการริเริ่มกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นได้มากกว่าที่เป็นอยู่กิจกรรมด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นจะมีความหลากหลายและสอดคล้องกับองค์กรชุมชนบริหารจัดการและวางแผนแม่บทพัฒนาชุมชนด้วยตนเองสร้างทุนของชุมชนหรือกองทุนชุมชนหลากหลายรูปแบบ เป็นหลักประกันความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสิทธิมนุษยชนธุรกิจชุมชนทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นวิสาหกิจชุมชน ธุรกิจด้านการบริการชุมชน สถาบันการเงินของชุมชน เน้นหลักการมีส่วนร่วมและกระจายผลประโยชน์ควบคู่ไปกับการสร้างสังคมสวัสดิการที่เกิดจากสมาชิกชุมชนร่วมมือสร้างขึ้นเรียกว่า ระบบประชาสวัสดิการเศรษฐกิจชุมชนมาจากฐานการผลิตที่หลากหลาย เป็นองค์กรรวมด้านปัจจัยที่ตอบสนองตลาดในชุมชนเป็นใหญ่ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวมที่ยั่งยืนแนวทางนี้ ทำให้ระบบทุนของชุมชน วิสาหกิจ ชุมชน สถาบันการเงิน และเศรษฐกิจชุมชนแตกต่างกันแนวคิดของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของรัฐและแนวคิดที่เอาชุมชนไปขึ้นต่อระบบทุนนิยม ดังนั้นคณะผู้เขียนบทความได้สังเคราะห์ตัวแปรออกเป็น 4 องค์ประกอบได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านทุนทางกายภาพ องค์ประกอบที่ 2 ด้านทุนสินทรัพย์ทางการเงิน องค์ประกอบที่ 3 ด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม และองค์ประกอบที่ 4 ด้านทุนทรัพยากรมนุษย์

คำสำคัญ: ทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่น, วิสาหกิจชุมชน, ท้องถิ่น

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา,

E-mail: chumpon.ro@ssru.ac.th

** นักวิจัย, ศูนย์วิจัยทางการเกษตร สวนธนบุรี, E-mail: nook392@gmail.com

Abstract

The objectives of this article are: To study the composition of local economic capital of community enterprises to upgrade the local economy Samut Songkhram Province. The components come from the study of knowledge, concepts, and related theories from papers and research. However, if local economic capital is more independent and capable of initiating activities for local economic development than it is now, local economic development activities will be diversified and consistent with community organizations. Manage and plan your own community development master plan, create community grants or a variety of community funds. It is a guarantee of economic equality and human rights for all types of community businesses, whether they are community enterprises. Community Service Business Community financial institution Emphasis on the principle of participation and distribution of benefits in parallel with the creation of a welfare society created by community members. The community economic welfare system comes from a variety of production bases. It is a holistic aspect of the four factors that respond to the market in the community as the philosophy of sustainable holistic community development. Causing the capital system of communities, enterprises, communities, and financial institutions and the community economy differs from the concept of state community enterprise development and the idea that the community is based on capitalism. Therefore, the authors of the article have synthesized the variables into 4 components as follows: Component 1 Physical Capital Component 2 Financial Asset Capital Component 3 is cultural wisdom capital and Component 4 is human resource capital.

Keywords: local economic capital, community enterprise, local

1. บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเติบโตอย่างต่อเนื่อง และเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของเกือบทุกประเทศ ท่ามกลางส่วนแบ่งทางการตลาดการท่องเที่ยวทั่วโลกที่ใหญ่ขึ้น โดยรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ของโลก สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของภูมิภาค และประเทศเหล่านั้น ทำให้มีการแข่งขันเพิ่มขึ้นระหว่างจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว (tourism destinations) ซึ่งกระตุ้นให้องค์กรหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว (Destination Management Organization -- DMO) ต้องสร้างความแตกต่างในจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว ด้วยข้อเสนอทางการค้าที่ไม่เหมือนใคร (Gartner & Ruzzier, 2014) โดยที่ตราสินค้าของจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว (destination brand) ที่อยู่ในประสบการณ์ของลูกค้าโดยรวม (total customer experience) จะส่งผลกระทบต่อนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปยังจุดหมายปลายทางท่องเที่ยวอีกหลาย ๆ ครั้ง ธนากรไทยพาณิชย์,

ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจ (2560) วิเคราะห์ว่า จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เดินทางมาไทย จะเพิ่มขึ้นจากกระแสความเปลี่ยนแปลงหนึ่งที่กำลังเกิดขึ้น และส่งผลในระยะยาว 3 ประเด็นหลัก คือ (1) การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวสูงอายุ ล่าสุดปี 2015 มีสัดส่วนร้อยละ 19 และกำลังเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ สอดคล้องกับประชากรโลกทั้งจีน อเมริกา อังกฤษ หรือญี่ปุ่น ที่ส่วนใหญ่กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (2) การแข่งขันเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้มข้นมากขึ้น หลายประเทศผ่อนปรนการขอวีซ่าเข้าประเทศ มีการลงทุนสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว สร้างสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อดึงดูด เช่น มาเก๊า ไต้หวัน ญี่ปุ่น หรือ UAE ทางออก คือ การสร้างความแตกต่างมากกว่าจะแข่งขันตลาดจำนวนมาก และ (3) การใช้เทคโนโลยีเพิ่มขึ้น สร้างทั้งพันธมิตรและคู่แข่ง ธุรกิจท่องเที่ยวต้องเน้นสร้างตราสินค้ามากขึ้น โดยที่ผ่านมานั้นรัฐบาลและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้มีการสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในระดับโลกขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็น “กรุงเทพเมืองแฟชั่น” (Bangkok fashion city) “ครัวไทยสู่ครัวโลก” (Kitchen to the world) ศูนย์กลางสุขภาพของเอเชีย (Health hub of Asia) และมหัศจรรย์ประเทศไทย (Amazing Thailand) เป็นต้น

วิสาหกิจชุมชนที่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากแล้ว การท่องเที่ยวชุมชนยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนสามารถช่วยให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้ในเวลาที่รวดเร็ว โดยผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เป็นความท้าทายต่อการท่องเที่ยวของประเทศไทยจึงมีอยู่หลายประเด็น สังคมไทยในปัจจุบันมีความตระหนักถึงความสำคัญของศิลปะ วัฒนธรรม ทูทางสังคม และวิถีชุมชนต่าง ๆ รวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมมากขึ้น ทั้งนี้การตื่นตัวต่อวัฒนธรรมประกอบกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของในแต่ละพื้นที่เป็นจุดกำเนิดของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังจะเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้กลายเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในยุโรปอีกทั้งประเทศอื่น ๆ ได้พยายามที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศของตนเอง นอกจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศและนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจทั้งระดับประเทศ และระดับภูมิภาคแล้ว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป สำหรับประเทศไทยแล้วการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่สร้างรายได้และการจ้างงานให้กับประเทศไทยเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามท่ามกลางการแข่งขันของตลาดท่องเที่ยวที่สูงขึ้น กระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงได้รับความสนใจเพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากแหล่งท่องเที่ยว และมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทยมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวและได้มีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง (กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย, 2561, น. 132-133)

การประกอบการเพื่อการจัดการ “ทุนของชุมชน” อย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งตนเอง ทั้งนี้ “ทุนของชุมชน” ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทูทางวัฒนธรรม ทูทางสังคม (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2553, น. 15) แม้ว่าวิสาหกิจชุมชนจะเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ แต่อย่างไรก็ตามวิสาหกิจชุมชนก็ยังเป็นธุรกิจที่มีขนาดไม่ถึงวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) หรือสหกรณ์ และยังมีวิสาหกิจจำนวนหนึ่งที่ยังอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมในการแข่งขันทางการค้าทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่าง

ประเทศ (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2553, น. 19) โดยที่ผ่านมาการประกอบการของวิสาหกิจชุมชนยังคงประสบปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะการเพิ่มมูลค่าของสินค้าโดยเอกลักษณ์ไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีน้อย ขาดการออกแบบและการมีตราสัญลักษณ์หรือตราสินค้าผลิตภัณฑ์ที่เป็นของไทยโดยตรง ดังนั้นในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าของวิสาหกิจชุมชนให้มากขึ้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาการออกแบบและการมีตราสัญลักษณ์หรือตราสินค้าผลิตภัณฑ์ให้ก้าวหน้าต่อไป จากปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนบางส่วนยังมีปัญหาในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงส่งผลต่อการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน จากแนวคิดการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันโดมอนโมเดลโดย Porter (1990) ถูกนำมาศึกษาต่อในด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยมีการนำเสนอแนวคิดการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของจุดหมายปลายทาง หรือเมืองท่องเที่ยวซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาขีดความสามารถทางการแข่งขันที่เกิดจากความพร้อมของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวต่อการสร้างคุณค่าทั้งในระยะสั้นและยาว มีการเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมทั้งในระดับมหภาคและจุลภาคเพื่อแสวงหาตำแหน่งการท่องเที่ยวและตลาดการท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างในการแข่งขัน (Crouch and Ritchie, 2003) โดยแนวคิดตราสินค้าและการสร้างตราสินค้า (Brand and Branding) เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันบนพื้นฐานการตลาดสมัยใหม่ที่มีการศึกษามาอย่างต่อเนื่อง ธุรกิจและองค์กรใช้การสร้างตราสินค้าเป็นเครื่องมือทางการตลาดที่ทำให้ธุรกิจเติบโตและมีผลกำไร (Kapferer, 2005) ในด้านการตราสินค้าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว (Destination Branding) หมายถึงการคัดเลือกองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวเพื่อนำเสนอสิ่งที่ดีที่สุดเพื่อนำไปสู่การสร้างภาพลักษณ์ที่ดีที่สุด (Cai, 2002) กล่าวได้ว่าการตราสินค้าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวคือกระบวนการรวบรวมอัตลักษณ์และองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวเสนอผ่านชื่อ สัญลักษณ์ โลโก้ ภายใต้วัตถุประสงค์ในการสร้างความแตกต่างเพื่อการสร้างการจดจำซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวและแนวคิดการตลาดสมัยใหม่ไปสู่การสร้างความสำเร็จได้เปรียบทางการแข่งขัน

ในประเทศไทยมีอยู่มากมายหลายจังหวัดที่มีทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลายหนึ่งในนั้นคือ “จังหวัดสมุทรสงคราม” โดยจังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดในภาคกลาง มีขนาดพื้นที่เล็กที่สุดของประเทศ คือประมาณ 416.7 ตารางกิโลเมตร อาณาเขต จังหวัดสมุทรสงครามมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสาคร โดยมีลำคลองดอนมะโนรา และรางหัวตำลึงในเขตท้องที่อำเภอบางคนที และอำเภอเมืองสมุทรสาคร เป็นแนวแบ่งเขตทิศใต้ติดทะเลอ่าวไทย ตรงปากแม่น้ำแม่กลอง และจังหวัดเพชรบุรี ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสาคร ที่คลองพรมแดนท้องที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร และทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดราชบุรี โดยมีลำคลองวัดประดู่ เป็นแนวแบ่งเขตในท้องที่อำเภออัมพวา ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 70 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและกสิกรรม ได้แก่ การทำสวนมะพร้าว การทำสวนผลไม้ลิ้นจี่ ส้มโอ กล้วย พืชผักต่าง ๆ ในเขตอำเภออัมพวาจะมีพื้นที่เพาะปลูกมากที่สุดรองลงมาคือ อำเภอบางคนที และอำเภอเมืองสมุทรสงคราม พืชที่เป็นทรัพยากรทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ มะพร้าว ลิ้นจี่ ส้มโอ และทำนาบ้างเล็กน้อย นอกจากนี้ประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณชายฝั่งทะเล ส่วนมากมี

อาชีพการทำประมง รวมถึงมีสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทั้งทางด้านวิถีชุมชน การท่องเที่ยวตลาดน้ำ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงศาสนา และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งสามารถสร้างรายได้หลักให้แก่จังหวัดจำนวนมาก (กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน กองพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, 2562, น. 8)

จากมูลเหตุดังกล่าวทำให้ ซึ่งด้วยเหตุนี้ คณะผู้เขียนบทความวิชาการจึงได้มีแนวคิดในการทบทวนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นแนวทางสำหรับเพื่อยกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสงครามและนำมาพัฒนาปรับปรุงผลการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2. ส่วนเนื้อหา

2.1 แนวคิดวิสาหกิจชุมชน

ธุรกิจชุมชน หมายถึง “กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนอันประกอบด้วย กิจกรรมทางการผลิต กิจกรรมทางการขายผลผลิต กิจกรรมการซื้อ และการบริโภคของชุมชน” (ปริมรัตน์ แวกเพ็ง, 2551, น. 7) จากความหมายของธุรกิจชุมชนข้างต้นจะเห็นได้ว่า ชุมชนซึ่งเป็นรากฐานของชนบทไทยจะเข้มแข็งได้นั้น ชุมชนจะต้องยืนหยัดด้วยลำแข้งของชุมชนเอง โดยอาศัยความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในอันที่จะพัฒนากลุ่มธุรกิจของชุมชนที่จัดตั้งขึ้นให้มีความเจริญเติบโต ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนที่อยู่ในภาคชนบทให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นต่อไป ดังนั้นขั้นตอนการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนที่จะนำไปสู่การประสบความสำเร็จได้นั้น ควรมีขั้นตอนที่สำคัญดังต่อไปนี้ (พจนา สวนศรี และสมภพ ยี่จอหอ, 2556)

1) ค้นหาความต้องการของตลาด ธุรกิจชุมชนจะต้องทราบถึง ความต้องการสินค้าและบริการของตลาด ความได้เปรียบทางด้านการผลิตหรือการแข่งขันเพราะชุมชนแต่ละพื้นที่มีความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรที่แตกต่างกัน นั่นคือชุมชนควรตระหนักว่า จะนำทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่มาผลิตสินค้าอะไร ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ ปัญหาดังกล่าวนี้จะเรียกว่าปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ว่า ผลิตอะไร (What)

2) เลือกรูปแบบการผลิตที่เหมาะสม ธุรกิจชุมชนต้องทราบว่าผู้ที่จะลงมือผลิตมีใครบ้าง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตมีใครบ้าง จึงควรให้ผู้ที่มีความสามารถนี้เป็นผู้ลงมือผลิต ให้คำแนะนำในการผลิต ให้มีการระดมสมองของคนเหล่านี้ และยังสามารถพึ่งพาผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น หน่วยงานราชการ สถาบันวิชาการต่าง ๆ นอกจากนี้ในการผลิตที่เหมาะสมของธุรกิจจะต้องคำนึงถึงปัจจัยการผลิต อันประกอบด้วย ที่ดิน (Land) แรงงาน (Labor) ทุนที่ใช้ในการดำเนินงาน (Capital) และผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ ปัญหานี้จะเรียกว่าปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ว่า ผลิตอย่างไร (How)

3) ใครคือกลุ่มเป้าหมาย ธุรกิจชุมชนจะต้องทราบว่าควรขายสินค้าให้กับใคร และลูกค้าจะซื้อสินค้าของเราได้อย่างไร ซึ่งลูกค้าอาจแบ่งเป็น ลูกค้าท้องถิ่น และลูกค้านอกท้องถิ่น ซึ่งขึ้นอยู่กับตัวสินค้าและความต้องการสินค้าจะเป็นตัวกำหนดว่า ลูกค้าเป็นใคร เช่น กรณีผ้าทอเกาะยอ ลูกค้าเป็นคนนอกท้องถิ่น กรณีปืมน้ำมัน ลูกค้าจะเป็นคนในท้องถิ่น สำหรับการเข้าถึงลูกค้านั้น สามารถแบ่งลูกค้าออกเป็นอีก 2 ประเภท ประกอบด้วย ลูกค้าปลีก คือ ลูกค้ารายย่อยที่ซื้อสินค้าเพื่อนำไปบริโภคเอง และลูกค้าส่ง คือ ลูกค้าที่ซื้อสินค้าในปริมาณมากเพื่อนำไปขายต่อ ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ ปัญหานี้จะเรียกว่าปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ว่า ผลิตเพื่อใคร (For whom)

4) กำหนดรูปแบบที่เหมาะสมรูปแบบที่เหมาะสมของธุรกิจชุมชน แบ่งเป็น 1) กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal Group) คือ ไม่มีการจดทะเบียนตามกฎหมายใด ๆ มีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน แต่ไม่สามารถทำนิติกรรมในนามของกลุ่มได้ ข้อเสียของการตั้งกลุ่มแบบนี้คือ ไม่สามารถระดมเงินทุนได้ และข้อดี คือ การบริหารงานภายในกลุ่มมีความคล่องตัวเนื่องจากสมาชิกจะบริหารงานภายในกลุ่ม 2) กลุ่มที่เป็นทางการ (Formal Group) คือ กลุ่มที่มีการจดทะเบียนตามกฎหมายไม่ว่าจะเป็นในรูปของสหกรณ์ หรือบริษัท จำกัด ข้อเสียของการจัดตั้งกลุ่มคือ การบริหารงานมีความซับซ้อนมากขึ้นและมีความล่าช้า สำหรับข้อดี คือ การระดมทุนสามารถทำได้รวดเร็ว

ปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จของการจัดตั้งธุรกิจชุมชนนั้น มีดังต่อไปนี้ทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน (มนรัตน์ ใจเอื้อ, 2559) มีดังนี้

1) ความเข้าใจของสมาชิกทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนสมาชิกจะต้องเข้าใจในความแตกต่างขอบเขต และข้อจำกัดของกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน

2) ความต้องการและเป้าหมายของธุรกิจชุมชนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนซึ่งบางชุมชนอาจทำการผลิตแค่พออยู่พอกิน รูปแบบของกลุ่มอาจเป็นเพียงกลุ่มเพื่อทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนการผลิต เช่น กลุ่มทำนา หรือกลุ่มเลี้ยงสัตว์ บางชุมชนอาจมีเป้าหมายคือกำไร เพื่อนำกำไร มายกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้นทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน

3) เงินทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน เพราะเงินทุนเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดความสำเร็จของธุรกิจชุมชน ดังนั้นการดำเนินธุรกิจชุมชนจึงควรเริ่มจากกิจกรรมเล็กไปใหญ่ ค่อยๆจากสะสมเงินทุนจากชุมชนเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้เกิดกับธุรกิจ การรวมทุนที่เล็กละน้อยอาจเข้าเกินไป ชุมชนอาจสามารถระดมทุนในรูปของทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์หรือบริษัทก็ได้ทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน

4) ทรัพยากรบุคคลทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะต้องมีความรู้ความสามารถ ทั้งด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยาการใหม่ ๆ ทั้งนี้จะต้องเป็นคนที่รักงานของชุมชน ขอบงานทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน มีความเสียสละ ไม่หวังผลตอบแทนมากเกินไปทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน และ

5) การมีส่วนร่วมของชุมชนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการจัดตั้งธุรกิจชุมชน ถ้าสมาชิกไม่ร่วมมือธุรกิจชุมชนก็เกิดขึ้นไม่ได้ โดยที่สมาชิกควรมี 4 ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ ธุรกิจชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งในการยกระดับรายได้ชีวิตความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตของชาวบ้านหรือเกษตรกรในชนบทที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ แต่เป็นกลุ่มคนที่ยากจนที่สุดของประเทศ หากกลุ่มชาวบ้านหรือกลุ่มเกษตรกรเหล่านี้มีรายได้สูงขึ้นจะส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ โดยในการประกอบธุรกิจชุมชนควรมุ่งเน้นสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัตถุดิบในชุมชน โดยคนในชุมชนเพื่อคนในชุมชน

วิสาหกิจชุมชนแบบองค์กรรวม เข้าใจถึงการมีชีวิตตามธรรมชาติมิใช่รูปแบบที่แข็งแกร่งต่าง หรือมีแบบอย่างที่เหมาะสมกันทั้งหมด การคิดแบบองค์กรรวมเป็นระบบที่เชื่อมโยงวิสาหกิจชุมชนสู่บริบทในระบบย่อย และระบบใหญ่ทั้งหมด ด้วยความเชื่อพื้นฐานที่ว่า ความเชื่อมโยงคือสถานะที่องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชนทุกส่วนมีความสัมพันธ์กันในบริบทที่ซับซ้อนกันไปมา และมีกระบวนการที่ต่อเนื่องจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบททางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีความหลากหลายในชุมชน ความมั่นคงและยั่งยืนมาจากหลักเอาชุมชนเป็นศูนย์กลางเพื่อสังเคราะห์บรรดาแนวความคิด องค์ความรู้กระบวนการพัฒนาทางด้านการผลิต การสร้างทุน และกระบวนการทางวัฒนธรรมชุมชน/สังคมนั้น (สุดถนอม ต้นเจริญ, 2559)

สรุปผลได้ว่า ปัญหาวิกฤติของสังคมไทยเป็นปัญหาโครงสร้าง การแก้ปัญหาที่แท้จริงควรเน้นที่โครงสร้างชุมชน/สังคมพบว่าชุมชนที่มีโครงสร้างเข้มแข็งของตนเอง สามารถยืนหยัดอยู่ได้ ท่ามกลางวิกฤติเศรษฐกิจสังคมที่เสื่อมโทรม พบว่า การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นยุทธศาสตร์วิธีที่สำคัญ ซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จภาวะแห่งการพัฒนาใหม่จำเป็นต้องอาศัยฐานคิดที่เป็นแกนกลาง ฐานคิดที่มีหลักปฏิสัมพันธ์กัน ระหว่างมนุษย์กับชุมชน มีชุมชนเป็นฐาน และฐานชุมชนก็ตั้งอยู่บนหลักการพัฒนาที่ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เน้นชุมชนต้องอยู่ร่วมกันในระบบนิเวศที่ดีและประกอบเข้าเป็นองค์เดียวกัน ความแตกต่างระหว่างนักคิดนักพัฒนาชุมชนที่ยึดเอาชุมชนเป็นฐาน เป็นเป้าหมายและศูนย์กลางมีการบริหารจัดการด้วยตนเองและมีอิสรภาพอย่างแท้จริง กับอีกฝ่ายหนึ่งที่ยึดเอาเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายและเอาชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจ ผลักดันชุมชนลงสู่หุบเหว การเอาวัดเอาเปรียบของระบบทุนเอกชนที่มั่งคั่งและมีเทคโนโลยีเหนือกว่านำพาชุมชนไปสู่ความเปราะบาง ปรัชญาการพัฒนาชุมชนฝ่ายที่เอาชุมชนเป็นตัวตั้งจึงวางหลักคิดการพัฒนาชุมชนแบบองค์กรรวมที่ยั่งยืนไว้ว่า ชุมชนหรือองค์กรชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและทรัพยากรธรรมชาติ แครพหลักการและเป้าหมายการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันแบ่งปันกันพึ่งพิงกันภายในชุมชนอย่างเสมอภาค และแครพหลักการอยู่ร่วมกันของชุมชน (มนุษย์) กับสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศแบบปฏิสัมพันธ์ภาพใช้ธรรมาธิปไตย (ยึดความเป็นธรรมเป็นเป้าหมาย หรือ ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม) โดยองค์กรชุมชนบริหารจัดการและวางแผนแม่บทพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง สร้างทุนของชุมชนหรือกองทุนชุมชนหลากหลายรูปแบบ เป็นหลักประกันความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสิทธิมนุษยชนธุรกิจชุมชนทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นวิสาหกิจชุมชน ธุรกิจด้านการบริการชุมชน สถาบันการเงินของชุมชน เน้นหลักการมีส่วนร่วมและกระจายผลประโยชน์ควบคู่ไปกับการสร้างสังคมสวัสดิการที่เกิดจากสมาชิกชุมชนร่วมมือสร้างขึ้นเรียกว่าระบบประชาสวัสดิการเศรษฐกิจชุมชนมาจากฐานการผลิตที่หลากหลาย เป็นองค์กรรวมด้านปัจจัยสี่ที่ตอบสนองตลาดในชุมชนเป็นใหญ่ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนแบบองค์กรรวมที่ยั่งยืน แนวทางนี้ทำให้ระบบทุนของชุมชนวิสาหกิจ ชุมชน สถาบันการเงิน และเศรษฐกิจชุมชนแตกต่างกันแนวคิดของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของรัฐและแนวคิดที่เอาชุมชนไปขึ้นต่อระบบทุนนิยม

2.2 แนวคิดทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่น

บริบทของ “เศรษฐกิจท้องถิ่น” ในที่นี้มีด้วยกัน 3 ระดับ คือ (1) เศรษฐกิจท้องถิ่นระดับจังหวัด จำนวนทั้งสิ้น 12 จังหวัด (2) เศรษฐกิจท้องถิ่นระดับเมือง ซึ่งประกอบด้วยเมืองระดับเทศบาลนครจำนวน 4 เมือง เมืองระดับเทศบาลเมืองจำนวน 9 เมือง และเมืองระดับเทศบาลตำบลจำนวน 20 เมือง และ (3) เศรษฐกิจท้องถิ่นระดับตำบล จำนวน 65 ตำบล ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพบว่า “ฐานเศรษฐกิจ (Economic bases)” ของท้องถิ่นในเขตการปกครองท้องถิ่นที่เป็นกรณีศึกษาต่าง ๆ มีลักษณะแตกต่างกันไป (สุภาพคนไทย, 2557)

การพัฒนาเศรษฐกิจอาศัยหลักความรู้ทางเศรษฐศาสตร์พื้นฐานที่ว่าเศรษฐกิจของประเทศหรือเศรษฐกิจของเมืองใด ๆ จะเจริญก้าวหน้า มั่งคั่ง ยั่งยืนและนำความสุขสบายมาสู่ประชาชนพลเมืองของตนเองได้ก็ต่อเมื่อประเทศหรือเมืองนั้น ๆ สามารถทำให้ประชาชนมีรายได้เพียงพอแก่การดำรงชีวิต มีการงานอาชีพที่สุจริต มีการผลิตและตลาดสินค้าบริการที่เกี่ยวข้องพึ่งพาสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างสมดุล ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีต้นทุนการผลิตที่ไม่สูงเกินความเหมาะสม มีหน่วยเศรษฐกิจใหม่ ๆ ซึ่งมีประสิทธิภาพและคุณภาพมากกว่าเดิมเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ในระบบเศรษฐกิจของประเทศหนึ่ง ๆ หรือของเมืองหรือท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ควรมีหน่วยเศรษฐกิจจำนวนมากและความหลากหลายมากเพียงพอที่จะทำหน้าที่เป็นข้อต่อห่วงโซ่ของระบบการผลิต การตลาด และการให้บริการภายในระบบเศรษฐกิจในพื้นที่ของตนเองได้อย่างครบวงจร และควรมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากเพียงพอที่จะรองรับกำลังแรงงานในประเทศหรือในเมืองหรือในชุมชนนั้น ๆ ได้อย่างสมดุล ฯลฯ เหล่านี้เป็นสภาวะเศรษฐกิจที่พึงปรารถนา (ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์, 2558)

การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าได้ ก็ต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานหลายประการ ในเบื้องต้นเมืองหรือท้องถิ่นแต่ละแห่งต้องมีประชากรหรือพลเมืองที่มีคุณภาพ คือมีความรู้มีทักษะที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพต่าง ๆ รวมทั้งมีความรู้และทักษะที่จะเป็นผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจ มีระเบียบวินัยและอุปนิสัยใจคอที่ขยันทำงาน ฯลฯ ประการต่อมา เมืองหรือท้องถิ่นแต่ละแห่งต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานเพียงพอประชาชนและผู้ประกอบการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ในราคาที่ประหยัด ไม่ว่าจะเป็นระบบการคมนาคมขนส่ง สื่อสาร สาธารณูปโภคประเภ้น้ำประปาและพลังงาน นวัตกรรมทางเทคโนโลยี พื้นที่สำหรับการประกอบกิจการประเภทต่าง ๆ ฯลฯ ไปจนถึงตลาดหรือช่องทางและข้อมูลที่เป็นสำหรับการลงทุน การระดมทุน การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกทางสังคมสำหรับรองรับวิถีชีวิตของพลเมือง เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน สถานีตำรวจ ฯลฯ เป็นต้น (คนอง พิณ, 2562)

ถ้าพิจารณาขอบเขตอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยตามที่กฎหมายบัญญัติ ก็อาจไม่พบทบัญญัติให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ “พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น” ไว้เป็นการเฉพาะเจาะจง แต่ในขณะเดียวกันก็มีทบัญญัติให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็น อบจ. เทศบาล อบต. หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษคือกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา ก็ล้วนแต่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกิจกรรมในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง แม้จะไม่ครอบคลุมครบถ้วนทุกประเภทก็ตาม เช่น ให้มีอำนาจหน้าที่ในการจัดให้มีโครงสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่ง การผังเมืองการจัดการศึกษา สุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม การจัดให้มีตลาด การส่งเสริมอาชีพส่งเสริมการลงทุนส่งเสริมการท่องเที่ยว จัดทำทะเบียนกิจการพาณิชย์ตลอดจนถึงการควบคุมดูแลโรงงาน สถานบริการ และสถาน

เก็บและจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงให้ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายเพื่อความปลอดภัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของท้องถิ่น ฯลฯ เป็นต้น แม้ว่ารัฐไทยเราจะได้กำหนดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นไว้ในรัฐธรรมนูญนับตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา แต่ผลการสำรวจในครั้งนี้ยังบ่งชี้ว่า นักการเมืองและข้าราชการในกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อมั่นว่าระบบบริหารราชการแผ่นดินแบบรวมศูนย์อำนาจที่มีอยู่ในปัจจุบัน จะสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นให้ประสบผลสำเร็จได้ เหมือนดังเช่นที่เคยทำมาแล้วในช่วงกว่าหนึ่งร้อยปีที่ผ่านมา ในขณะที่เดียวกันก็มีแนวโน้มที่จะไม่เชื่อและไม่ไว้วางใจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น อีกทั้งหวัหระแวงว่าผู้บริหารและข้าราชการพนักงานท้องถิ่นจะใช้อำนาจหน้าที่และเงินงบประมาณไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควร ไม่คุ้มค่า และคอร์รัปชันเงินแผ่นดิน ดังนั้นรัฐบาลหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการปกครองท้องถิ่นจึงติดกรอบให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่ด้านต่าง ๆ รวมทั้งด้านการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นได้เท่าที่เห็นสมควรเท่านั้น เป็นที่น่าสังเกตว่านับวันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถูกติดกรอบด้วยระเบียบฯ และการตีความระเบียบ ให้มีขอบเขตอำนาจหน้าที่แคบลงไปตามลำดับ ในขณะที่หน่วยงานของรัฐส่วนกลางมีขอบเขตอำนาจหน้าที่ในท้องถิ่นเพิ่มขึ้นตามลำดับ (หทัยรัตน์ บุญโยปษ์ภูมิก, 2561)

แท้จริงแล้ว ความเชื่อที่ว่าระบบบริหารราชการแผ่นดินแบบรวมศูนย์ในปัจจุบันสามารถทำหน้าที่พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นได้ดีกว่า และมีประสิทธิภาพมากกว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น อาจจะเคยเป็นความจริงเมื่อกว่า 50 ปีที่แล้ว แต่ในปัจจุบันนี้ได้กลายเป็นมายาคติไปแล้วข้อเท็จจริงที่พบและพิสูจน์ได้ในเชิงประจักษ์จากการสำรวจในครั้งนี้ยืนยันได้ว่า โครงสร้างฐานเศรษฐกิจและสถานะทางเศรษฐกิจในท้องถิ่นต่าง ๆ มีความแปลกแยกแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง อีกทั้งมีปัญหาเชิงซ้อนมากมาย เกินขีดความสามารถของระบบบริหารราชการแผ่นดินแบบรวมศูนย์แบบดั้งเดิม ซึ่งมีกลไกการประมวลข้อมูล การตัดสินใจและการสั่งการจากศูนย์กลางลงไปตามลำดับชั้นการบังคับบัญชา ให้ส่วนราชการในพื้นที่ปฏิบัติตามระเบียบ นโยบายแบบเดียวกันทุกเรื่องทุกเวลาได้เป็นธรรมดา ทางเลือกที่ดีกว่าสำหรับอนาคตคือการกระจายอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่น ด้วยการทบทวน ปรับปรุงและยกเลิกกลไกการคุมติดกรอบการทำหน้าที่ของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแบบเดิม ๆ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการริเริ่มกิจกรรมด้านการพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างกว้างขวาง ยกระดับขีดความสามารถด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและฐานรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถพึ่งตัวเองได้ในระยะยาวในอีกด้านหนึ่ง รัฐบาลต้องเร่งปรับโครงสร้างการปกครองท้องถิ่นเสียใหม่ให้องค์กรปกครองท้องถิ่นมีขนาดใหญ่ หรือมีโครงสร้างที่เอื้ออำนวยให้ท้องถิ่นในจังหวัด หรือในกลุ่มจังหวัดหนึ่ง ๆ สามารถร่วมกันริเริ่มแผนงานและโครงการพัฒนาเศรษฐกิจขนาดใหญ่ สามารถสร้างฐานเศรษฐกิจที่มีห่วงโซ่เศรษฐกิจเชื่อมต่อกันได้อย่างสมบูรณ์ มีประสิทธิภาพ และยั่งยืนได้มากขึ้น (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560)

สรุปสั้น ๆ ว่า พุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระและมีขีดความสามารถในการริเริ่มกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นได้มากกว่าที่เป็นอยู่กิจกรรมด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นจะมีความหลากหลายและสอดคล้อง

2.3 องค์ประกอบทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน

แนวคิดหลักในนำมาวิเคราะห์ในงานวิจัยทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนแห่งประเทศไทย เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ใช้แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมมาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ปัญหาของชุมชนบ้านตามา ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ทุนทางวัฒนธรรมนักทฤษฎีวัฒนธรรมวิพากษ์ชาวฝรั่งเศส เช่น

See Keawtep & Hinwiman (2008) ก็เป็นผู้หนึ่งที่ริเริ่มนำแนวคิดเรื่องทุนประยุกต์ใช้ศึกษาวัฒนธรรมโดยได้นิยามความหมายของทุนว่า สิ่งใดจะกลายสภาพเป็นทุนได้ก็ต่อเมื่อสิ่งนั้น ได้ทำหน้าที่ในฐานะความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม (Function as Social Relation of Power) จากนั้นเขาแบ่งประเภทของทุนออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1) ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) เป็นทุนที่เกิดจากการสะสมความมั่งคั่งของรายได้และทรัพย์สินที่อยู่ในรูปของเงินทอง อาคารบ้านเรือน เครื่องเพชรนิลจินดา รถยนต์ หุ่น เป็นต้น ทุนประเภทนี้สามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นทุนประเภทอื่นตามมูลค่าทางเศรษฐกิจได้

2) ทุนมนุษย์ (Human Capital) เป็น บุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และนำมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ชุมชน สังคม บนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร มีน้ำใจ มีจิตอาสา ได้แก่ ผู้นำทางสังคม แกนนำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัครที่มีความรัก เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีน้ำใจ มีจิตสาธารณะ ได้รับความไว้วางใจ มีความรู้สติปัญญาและทักษะ มีคุณธรรม มีวินัยมีความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน และได้ใช้ศักยภาพและคุณสมบัติทั้งหลายที่มีทำประโยชน์ต่อชุมชน

3) ทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม (Folk wisdom capital) คือ การนำเอาองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชน ภูมิปัญญา ปราชญ์ท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต ประเพณีวัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ประโยชน์และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเอง ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมได้แก่ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีไทย สถาปัตยกรรมต่าง ๆ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน รวมทั้งระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะ ภูมิปัญญา จารีตประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่สั่งสมสืบทอดกันมา เป็นสายใยของความผูกพัน เป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่สามัคคีเป็นหมู่เหล่า มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันกัน เป็นสิ่งที่คุมให้คนอยู่ในกรอบจริยธรรม คุณธรรมเป็นตัวช่วยสนับสนุนการทำกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชน และ

4) ทุนทางกายภาพ (Physical capital) ทั้งด้านการค้าและที่ไม่เกี่ยวข้องกับการค้า ระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชน ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ รวมถึง อาหาร น้ำ พลังงาน อากาศ การกำจัดของเสียจากการใช้ ฤดูกาล รวมทั้งสิ่งอื่น ๆ ที่ใช้สนับสนุนการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่นการพักผ่อน หย่อนใจ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น

วรารณ เชื้ออินทร์ (2555, น. 79-82) ที่พบว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นกระบวนการพื้นฐานในการพัฒนาแบบองค์รวมเพื่อให้ครอบคลุมและสมดุล จำเป็นที่จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบทุกด้านของสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ ทั้งการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนา พิจารณาแบบองค์รวมในแง่ของการมีส่วนร่วม โดยคำนึงถึงการเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นบนความหลากหลายของระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน พิจารณาการ

พัฒนาความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานของทรัพยากรของตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความต้องการของทุกฝ่ายซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม และไม่ส่งผลกระทบในทางลบของการพัฒนาในอนาคตแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยทั่วไปครอบคลุมในสามมิติ คือ มิติเศรษฐกิจ มิติทางสังคม (มีทุนมนุษย์ ปัจจัยของความสุข และฐานของการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ) และมิติทรัพยากรธรรมชาติ (รวมการศึกษาและสภาพแวดล้อม) เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืนแบบบูรณาการมากขึ้น ควรดำเนินการภายใต้องค์ประกอบหลัก ต่อไปนี้

- 1) ความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานของทรัพยากรและขีดความสามารถของสถาบัน
- 2) ความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ
- 3) ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับบริบทของท้องถิ่นและเป็นสากล

โดยบูรณาการหลักการของการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 เข้าไปด้วยการวัดความสำเร็จของการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตศึกษาในกระบวนการที่ใหม่นี้จะมีความหมายกว้างกว่าการประสบความสำเร็จของการศึกษาที่ไม่แสวงหากำไรแต่จะรวมตัวชีวิตอื่น ๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความยั่งยืนของการศึกษาหลังปริญญา (บัณฑิตศึกษา) อาทิ เช่นความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ (รวมถึงชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ) หลังสำเร็จการฝึกอบรม อัตราการลาออกจากราชการ ความคงอยู่ของบัณฑิตในท้องถิ่น ความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) เป็นต้น โดยเฉพาะ CSR ซึ่งได้รับความสนใจในยุคนี้ เป็นตัวอย่างหนึ่งของแนวโน้มของการพัฒนาอย่างยั่งยืน การเพิ่มจำนวนของหลักสูตรของสถาบันการศึกษาเป็นกิจกรรมเพื่อสังคมในครึ่งทศวรรษที่ผ่านมาแสดงแนวโน้มว่าทิศทางของการศึกษาในอนาคตจะอยู่ในทิศทางที่ถูกต้องของสถาบัน หน่วยแพทยศาสตรศึกษาที่เข้าใจแนวคิดนี้จะเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อส่งเสริมการพัฒนาสังคม ซึ่งจะเป็นการวางรากฐานเพื่อความยั่งยืนขององค์กรในอนาคตเช่นกัน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของฐาปนี เลขาพันธ์ (2557, น. 119-133) ที่พบว่า กลุ่มเพาะปลูกสมุนไพรบ้านดงบังมีทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน 4 ประการ คือ ทุนทางกายภาพ ทุนสินทรัพย์ทางการเงิน ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และทุนทรัพยากรมนุษย์ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของฉวีภัทร พานิช (2558, น. 149-151) ที่พบว่า ยุทธศาสตร์การจัดการระบบสุขภาพชุมชนอย่างยั่งยืน จังหวัดน่าน พบว่ามีปัจจัยด้านคน ทุน และความรู้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะนำไปสู่การจัดการระบบเรียนรู้ทางด้านสุขภาพในชุมชน โดยใช้แผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานและภาคีเครือข่ายให้การสนับสนุน มีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาหนุนเสริม การจัดการระบบสุขภาพชุมชนภายใต้องค์ประกอบทางด้านทีมสุขภาพ ซึ่งมีนักจัดการสุขภาพชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงานในชุมชน การมีทรัพยากรและทุนในการบริหารจัดการ การเรียนรู้และการสร้างนวัตกรรมสุขภาพชุมชน การมีแผนสุขภาพชุมชนที่ดี มีภาคีเครือข่ายและการขยายเครือข่ายร่วมกัน มีการกำหนดเป้าหมายผลการพัฒนาสุขภาพในระดับชุมชน ระดับครอบครัว และระดับบุคคล ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จ ความยั่งยืนและการขยายผลการจัดการระบบสุขภาพชุมชน ที่จะนำไปสู่การจัดการระบบสุขภาพชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพิชชา บัวแย้ม, ประสงค์ ต้นพิชัย และสันติ ศรีสวนแดง. (2560, น. 664-665) ที่พบว่า ชุมชนโพธิ์ศรีมีทุนทางสังคม 6 มิติ ประกอบด้วย มิติทรัพยากรมนุษย์ มิติทางกายภาพทรัพยากรธรรมชาติ สินทรัพย์ทางการเงิน วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งล้วนแล้วมีความสัมพันธ์ลักษณะพึ่งพาอาศัยกันและกัน

จากองค์ประกอบทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน มีนักวิชาการ 5 ท่าน พบว่า คุณลักษณะของทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนมีการนำเสนอที่แตกต่างกัน คณะผู้เขียนบทความจึงคุณลักษณะและสังเคราะห์องค์ประกอบทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน โดยพิจารณาจากแนวคิดของ See Keawtep & Hinwiman (2008); วราภรณ์ เชื้ออินทร์ (2555); ฐาปนี เลขาพันธ์ (2557); ณัชภัทร พานิช (2558) และ พิชา บัวแย้ม และคณะ (2560) เป็นหลัก จำแนก 4 องค์ประกอบ คือ ด้านทุนทางกายภาพ (Physical capital) ด้านทุนสินทรัพย์ทางการเงิน (Financial capital) ด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม (Folk wisdom capital) และด้านทุนทรัพยากรมนุษย์ (Human Capital) (ดูตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 สรุปคุณลักษณะและสังเคราะห์องค์ประกอบทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน

ตัวแปร/ นักวิชาการ	See Keawtep & Hinwiman (2008)	วราภรณ์ เชื้ออินทร์ (2555)	ฐาปนี เลขาพันธ์ (2557)	ณัชภัทร พานิช (2558)	พิชา บัวแย้มและคณะ (2560)	รมนักวิชาการ
1. ปัจจัยด้านทุนทางกายภาพ	✓	✓	✓	✓	✓	5
2. ปัจจัยด้านทุนสินทรัพย์ทางการเงิน	✓	✓	✓	✓	✓	5
3. ปัจจัยด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม	✓	✓	✓	✓	✓	5
4. ปัจจัยด้านทุนทรัพยากรมนุษย์	✓	✓	✓	✓	✓	5

จากตารางที่ 1 มีนักวิชาการจำนวน 5 ท่านสรุปคุณลักษณะและสังเคราะห์องค์ประกอบทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน 4 ตัวแปร โดยคัดเลือกตัวแปรที่มีความสอดคล้องของวิชาการตั้งแต่ 4 ท่านขึ้นไป (ร้อยละ 70) ดังนั้นคณะผู้เขียนบทความได้สังเคราะห์ตัวแปรออกเป็น 4 องค์ประกอบได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านทุนทางกายภาพ (Physical capital) องค์ประกอบที่ 2 ด้านทุนสินทรัพย์ทางการเงิน (Financial capital) องค์ประกอบที่ 3 ด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม (Folk wisdom capital) และ องค์ประกอบที่ 4 ด้านทุนทรัพยากรมนุษย์ (Human Capital)

3. บทสรุป

ทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระและมีขีดความสามารถในการริเริ่มกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นได้มากกว่าที่เป็นอยู่กิจกรรมด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นจะมีความหลากหลายและสอดคล้องกับองค์กรชุมชนบริหารจัดการและวางแผนแม่บทพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง สร้างทุนของชุมชนหรือกองทุนชุมชนหลากหลายรูปแบบ เป็นหลักประกันความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและ

สิทธิมนุษยชน ธุรกิจชุมชนทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นวิสาหกิจชุมชน ธุรกิจด้านการบริการชุมชน สถาบันการเงิน ของชุมชน เน้นหลักการมีส่วนร่วมและกระจายผลประโยชน์ควบคู่ไปกับการสร้างสังคมสวัสดิการที่เกิดจาก สมาชิกชุมชนร่วมมือสร้างขึ้นเรียกว่า ระบบประชาสวัสดิการเศรษฐกิจชุมชนมาจากการผลิตที่ หลากหลายเป็นองค์รวมด้านปัจจัยสี่ที่ตอบสนองตลาดในชุมชนเป็นใหญ่ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนแบบองค์ รวมที่ยั่งยืนแนวทางนี้ทำให้ระบบทุนของชุมชน วิสาหกิจ ชุมชน สถาบันการเงิน และเศรษฐกิจชุมชนแตกต่าง กันแนวคิดของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของรัฐและแนวคิดที่เอาชุมชนไปขึ้นต่อระบบทุนนิยม ดังนั้นคณะ ผู้เขียนบทความได้สังเคราะห์ตัวแปรออกเป็น 4 องค์ประกอบ ซึ่งมีรายละเอียด

องค์ประกอบที่ 1 ด้านทุนทางกายภาพ (Physical capital) คณะผู้เขียนบทความทำการสังเคราะห์จาก นักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้ความหมายสรุปได้ว่า ทุนทางกายภาพ เป็นสินทรัพย์ที่มีตัวตนและสามารถใช้ใน งานการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ ประกอบด้วย สินทรัพย์ถาวร เป็นสินทรัพย์ที่ สามารถสร้างขึ้นได้ เช่นเครื่องมือ เครื่องจักร สิ่งปลูกสร้างและซอฟต์แวร์ ฯลฯ เพื่อตอบสนองความต้องการของ ประชาชนในชาติเพื่อการส่งออกสินทรัพย์ด้านโครงสร้างพื้นฐานมี 4 สาขาหลัก ได้แก่ ขนส่ง สื่อสาร พลังงาน และ สาธารณูปการ นอกจากนี้ยังรวมถึงบริการทางการศึกษา บริการทางการแพทย์และสาธารณสุขเพื่อสนับสนุนการ ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ สินทรัพย์ประเภทที่ดิน น้ำ และระบบนิเวศที่ได้ ถูกนำมาใช้ประโยชน์เพื่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ (See Keawtep & Hinwiman, 2008; วราภรณ์ เชื้ออินทร์, 2555; ฐาปนี เลขาพันธ์, 2557; ณัชชภัทร พานิช, 2558; พิชชา บัวแย้ม และคณะ, 2560)

องค์ประกอบที่ 2 ด้านทุนสินทรัพย์ทางการเงิน (Financial capital) คณะผู้เขียนบทความทำการ สังเคราะห์จากนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้ความหมายสรุปได้ว่า ทุนสินทรัพย์ทางการเงิน เป็นเครื่องมือที่ แสดงสิทธิเรียกร้องและภาระผูกพันระหว่างภาคเศรษฐกิจหรือบุคคล ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงการออมและการลงทุน โดยภาคประชาชน ภาคธุรกิจ และรัฐบาลที่มีเงินออมสามารถเลือกที่จะออมได้ในรูปแบบต่าง ๆ ในขณะที่ประชาชน ภาคธุรกิจ หรือรัฐบาลที่ขาดเงินออมแต่มีความจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อการใช้จ่ายและการลงทุน ก็สามารถระดมเงิน จากระบบการเงิน โดยผ่านเครื่องมือทางการเงินที่รับฝากเงิน หรือการออกพันธบัตรเพื่อจำหน่ายให้กับประชาชน หรือภาคธุรกิจเอกชน เป็นต้น ทั้งนี้สินทรัพย์ทางการเงินจะประกอบไปด้วย ทองที่ใช้เป็นทุนสำรอง และสิทธิพิเศษ ถอนเงิน (Special Drawing Rights: SDRs) ซึ่งดำรงไว้โดยธนาคารแห่งประเทศไทย เงินสดเงินฝากและสินเชื่อ เงิน สะสมประกันชีวิต กองทุนที่เป็นการออมแบบผูกพันระยะยาว หลักทรัพย์ได้แก่ หุ้นทุน ตราสารหนี้ หน่วยลงทุน และตราสารอนุพันธ์ รวมทั้งสินเชื่อทางการค้าและอื่น ๆ สินทรัพย์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ทางกายภาพ แต่สามารถ อ้างสิทธิประโยชน์ได้ในอนาคต (Intangible Capital) (See Keawtep & Hinwiman, 2008; วราภรณ์ เชื้ออินทร์, 2555; ฐาปนี เลขาพันธ์, 2557; ณัชชภัทร พานิช, 2558; พิชชา บัวแย้ม และคณะ, 2560)

โดยส่วนใหญ่มาจากการค้นพบหรือนวัตกรรม รูปแบบปฏิบัติการองค์กร และทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งสินทรัพย์ ในกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะมีบทบาทในการทดแทนปัจจัยการผลิตในรูปที่ดิน พลังงาน หรือวัตถุดิบมากขึ้น สินทรัพย์ ในกลุ่มนี้ประกอบด้วย กลุ่มที่มีการจดทะเบียนหรือสามารถวัดมูลค่าเป็นตัวเงินเช่น สิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ เครื่องหมาย การค้า ยี่ห้อ สิทธิทางการค้า กลุ่มความรู้/ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ทักษะและศักยภาพของมนุษย์ และการบริหาร จัดการที่ดี

องค์ประกอบที่ 3 ด้านทุนทรัพยากรมนุษย์ (Human Capita) คณะผู้เขียนบทความทำการสังเคราะห์จากนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้ความหมายสรุปได้ว่า ทุนทรัพยากรมนุษย์ นับเป็นทั้งทุนทางเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญ ในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจ คนจะมีบทบาทเป็นทั้งเจ้าของวัตถุดิบเป็นแรงงาน เป็นผู้ผลิต และเป็นผู้บริโภค ดังนั้นคนจึงเป็นทั้งผู้สร้างการพัฒนาและเป็นผู้รับผลจากการพัฒนา โดยที่แรงงานหรือทรัพยากรมนุษย์มีบทบาทสำคัญในการสร้างทุนทางเศรษฐกิจและจะได้รับผลจากการสร้างทุนทางเศรษฐกิจ (See Keawtep & Hinwiman, 2008; วราภรณ์ เชื้ออินทร์, 2555; ฐาปนี เลขาพันธ์, 2557; ณิชชภัทร พานิช, 2558; และ พิชชา บัวแย้ม และคณะ, 2560)

องค์ประกอบที่ 4 ทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่น คณะผู้เขียนบทความทำการสังเคราะห์จากนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้ความหมายสรุปได้ว่าการนำเอาองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชนภูมิปัญญา ปราชญ์ท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต ประเพณีวัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ประโยชน์และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเอง ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่สัมผัสสืบทอดกันมาเป็นสายใยของความผูกพัน เป็นสิ่งที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนแห่งประเทศไทย อยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่สามัคคีเป็นหมู่เหล่ามีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันกัน เป็นสิ่งที่คุมให้คนอยู่ในกรอบจริยธรรมคุณธรรมเป็นตัวช่วยสนับสนุนการทำกิจกรรมอื่น ๆ ของวิสาหกิจชุมชนกับความรู้ ภูมิปัญญา และวิถีชุมชนที่แสดงออกทางปัจจัยสี่ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย รวมไปถึงเครื่องใช้ของใช้เครื่องมือเครื่องมืต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตสะท้อนให้เห็นความพอดี ความพอเพียง การอยู่ร่วมกันของผู้คน อยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยไม่เอาเปรียบกัน ซึ่งความรู้ดังกล่าวนี้สามารถนำมาในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนได้ (See Keawtep & Hinwiman, 2008; วราภรณ์ เชื้ออินทร์, 2555; ฐาปนี เลขาพันธ์, 2557; ณิชชภัทร พานิช, 2558; พิชชา บัวแย้ม และคณะ, 2560)

สรุปได้ว่า ทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนเป็นเสมือนสมบัติสาธารณะเป็นสิ่งที่ยิ่งใช้ยิ่งเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ท้องถิ่นอยู่เย็นเป็นสุข เพราะสมาชิกต่างมีความไว้วางใจซึ่งกันและกันเกื้อกูลต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เอื้อประโยชน์ต่อการสร้างทุนทางปัญญา ทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ธรรมชาติที่มนุษย์รู้จักและใช้อย่างเอื้ออาทร ความเชื่อ ความคิด ความอ่าน การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นทั้งที่เป็นวัตถุและนามธรรม ที่เอื้อให้มนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์กับมนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรต่อกัน ภูมิปัญญาและคุณค่าเดิมของสังคมไทย เพราะทุนที่กล่าวมาทั้งหมดนี้รวมกันแล้วเรียกว่าทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน เป็นมรดกตกทอดที่สืบทอดมาของสังคมไทย

ดังนั้น คณะผู้เขียนบทความสรุปองค์ประกอบของทุนทางเศรษฐกิจท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน ในการศึกษาความรู้ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารและงานวิจัยได้ 4 ตัวแปรได้แก่ 1) ด้านทุนทางกายภาพ (Physical capital) 2) ด้านทุนสินทรัพย์ทางการเงิน (Financial capital) 3) ด้านทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม (Folk wisdom capital) และ 4) ด้านทุนทรัพยากรมนุษย์ (Human Capita)

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย. (2561). แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 6(1), 131-148.
- กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน กองพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. (2562). *คู่มือพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน*. กรุงเทพฯ: กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน
- คะนอง พิณ. (2562). *การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น*. มหาสารคาม: วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2560). *ชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัชภัทร พานิช. (2558). *ยุทธศาสตร์การจัดการระบบสุขภาพชุมชนอย่างยั่งยืน จังหวัดน่าน*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ฐาปนี เลขาพันธ์. (2557). *การจัดการความรู้ด้านสมุนไพร กรณีศึกษา กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์และสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธนาคารไทยพาณิชย์, ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจ. (2560). *ทำธุรกิจท่องเที่ยวเตรียมรับมือการเปลี่ยนแปลงกับ 3 กระแสแรงแห่งยุค ที่ยากจะต้าน*. ค้นเมื่อ 17 เมษายน 2564, จาก <https://www.scbeic.com/th>
- ปริมรัตน์ แยกเพ็ง. (2551). *รายงานการศึกษาแนวทางการพัฒนาโครงการสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบท*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชนกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.
- พิชชา บัวแย้ม, ประสงค์ ต้นพิชัย และสันติ ศรีสวนแดง. (2560). การดำรงอยู่ของทุนทางสังคมในชุมชนลุ่มน้ำมูลตอนล่าง: กรณีศึกษาดำบลโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(2).
- พจนา สอนศรี และสมภาพ ยี่จ่อหอ. (2556). *คู่มือมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. เชียงใหม่ : สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I).
- มนรัตน์ ใจเอื้อ. (2559). รูปแบบการตลาดเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม:ชุมชนบางหลวง ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. *วารสารวิชาการศรีปทุมชลบุรี*, 12(3), 12-24.
- วรภรณ์ เชื้ออินทร์. (2555). แนวคิดการจัดการการศึกษาหลังปริญญาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. *ศรีนครินทร์วารสาร*, 27(1), 77-93.
- ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์. (2558). *เอกสารประกอบการสอน รายวิชา การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2553).

คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

สุภาพคนไทย. (2557). *ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองสู่การปฏิรูปประเทศจากฐานราก*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุดถนอม ต้นเจริญ. (2559). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนบางขันแตก จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 13(2), 1-24.

หทัยรัตน์ บุญโยปษภูมิภัก. (2561). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: โครงการผลิตหนังสือและตำรา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ภาษาอังกฤษ

Cai, L. A. (2002). Cooperative branding for rural destination. *Annals of Tourism Research*, 29(3), 720-742.

Gartner, W. C., & Ruzzier, M. K. (2014). Tourism destination brand equity dimensions: Renewal versus repeat market. *Journal of Travel Research*, 50(5), 471-481.

Kapferer J.N. (2005). The post-global brand. *Journal of Brand Management*, 12(5), 319-324.

Keawtep, K. & Hinwiman, S. (2008). *Theoreticians in Political Economy and Communication Studies*. Bangkok: Bhappim Press.

Porter, M. E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. London: Macmillan.

Ritchie, J. R. B., & Crouch, G. I. (2003). *The competitive destination: A Sustainable Tourism Perspective*. Wallingford, United Kingdom: CABI.